

ПОЖОДЖУК Т. Б.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри господарського права
юридичного факультету
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 346.34

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-2.2>

СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

Метою статті є висвітлення особливостей суб'єктного складу корпоративних договорів. Проведений аналіз суб'єктного складу сторін корпоративного договору, що може укладатися в товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю, а також в акціонерних товариствах, проаналізовано проєкт закону про акціонерні товариства. Висвітлені теоретичні та практичні проблеми укладення корпоративних договорів різними суб'єктами. Висловлена позиція щодо доцільності законодавчого закріплення широкого кола суб'єктів корпоративного договору та визначення специфіки предмета договору, обсягу прав таких суб'єктів. Наголошено, що в українському законодавстві відображений широкий підхід до суб'єктного складу корпоративних договорів в акціонерних товариствах. Щодо товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, то натеper можливе укладення такого договору виключно учасниками товариства. Так, в акціонерних товариствах сторонами корпоративного договору можуть бути самі акціонери, кредитори й інші треті особи. За новим проєктом пропонується до сторін договору відносити також акціонерне товариство. Загалом, це є позитивною тенденцією, дасть можливість широко використовувати конструкцію корпоративного договору в найрізноманітніших питаннях управління товариством. Зроблено висновок, що корпоративні договори є новелою у вітчизняному законодавстві, потрібен час, щоби напрацювати відповідну практику їх застосування. Проте ми, на жаль, не використовуємо багаторічного досвіду закордонних країн, щоби не витратити час на врегулювання недосконалостей законодавства, вносячи з десятків змін у кожен норму закону. З таким масивом законодавства, наукової літератури та практики застосування корпоративних договорів за кордоном законодавець має змогу попередити виникнення питань і проблем застосування корпоративних договорів на практиці. До того ж, запозичуючи норми закордонного законодавства, потрібно не просто дублювати/перекладати норми, а корегувати їх під вимоги й особливості вітчизняного законодавства.

Ключові слова: корпоративний договір, договір між акціонерами, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, акціонери, учасники товариства, кредитори, треті особи, майбутній акціонер.

Pozhodzhuk T. B. Subjective composition of the corporate agreement

The purpose of the article is to highlight the features of the subject matter of corporate agreements. Thus, the article analyzes the subjective composition of the parties to the corporate agreement, which may be concluded in limited liability companies and subsidiaries, as well as in joint stock companies, and analyzes the draft Law on Joint Stock Companies. The theoretical and practical problems of entering into corporate agreements by different entities are covered. The position was expressed

on the expediency of legislative enshrining of a wide range of subjects of a corporate contract and determining the specifics of the subject of the contract, and the scope of the rights of such entities. It is emphasized that the Ukrainian legislation reflects a broad approach to the subjective composition of corporate agreements in joint-stock companies. With regard to limited liability companies and subsidiaries, it is now possible to conclude such an agreement solely with the members of the company. Thus, in joint stock companies the parties to the corporate agreement may be shareholders, creditors and other third parties. According to the new Project, it is proposed to refer to the parties to the agreement also a joint-stock company. In general, this is a positive trend and will make it possible to make extensive use of corporate contract design in a wide variety of corporate governance issues. It has been used that corporate agreements are a novelty in domestic law, and it takes time to develop appropriate practices for their application. However, unfortunately, we do not use many years of experience of foreign countries in order to avoid wasting time to resolve the imperfections of the law, introducing a dozen changes to each rule of law. With such an array of legislation, academic literature, and practice of applying corporate contracts abroad, the legislator is able to prevent issues and problems of applying corporate contracts in practice. In addition, borrowing from the rules of foreign law, it is necessary not only to duplicate/translate the rules, but to adjust them to the requirements and peculiarities of domestic legislation.

Key words: *corporate agreement, shareholder agreement, joint-stock company, limited liability company, shareholders, members of company, creditors, third parties, future shareholder.*

Вступ. Інститут корпоративного договору запозичений вітчизняним законодавцем з англосаксонського права. Так, у нашому законодавстві вживаються терміни «корпоративний договір» (укладається учасниками товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТОВ) і «договір між акціонерами» (укладається акціонерами в акціонерному товаристві (далі – АТ)). Водночас у закордонному законодавстві про компанії вживається саме термін «договір між акціонерами» (“shareholders agreement”).

Під корпоративним договором / договором між акціонерами розуміється договір учасників / акціонерів певних господарських товариств (у закордонному законодавстві – компаній), яким урегулюються питання управління в таких товариствах. Як визначають іноземні вчені, цей договір укладається зазвичай між самими учасниками/або акціонерами товариства з метою регулювання основних напрямів діяльності компанії й окремих аспектів відносин між учасниками/або акціонерами [1, с. 82]. За своєю природою наведені два види договорів є однаковими, тому в цьому дослідженні терміни вживатимуться як тотожні.

Проблематика корпоративних договорів була предметом досліджень багатьох як вітчизняних, так і закордонних науковців, зокрема: Ю.Ф. Беспалова, О.М. Вінник, К.В. Денисенко, Т.В. Грибкової, В.М. Гур'єва, А.С. Довгерта, О.І. Масляєва, І.В. Спасибо-Фатєєвої, С.П. Степкіна та багатьох інших. Проте ухвалення нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон про ТОВ) [2], а також внесення змін і доповнень до Закону України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон про АТ) [3] у частині регулювання відносин, що виникають у результаті укладення цих видів договорів, ставить перед наукою та практикою нові питання, які потребують вирішення. У цьому дослідженні основна увага буде зосереджена на суб'єктному складі корпоративних договорів, що, на нашу думку, є особливо актуальним з огляду на можливі законодавчі зміни в цій частині.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення особливостей суб'єктного складу корпоративних договорів.

Результати дослідження. В юридичній науці сформувалися два підходи щодо питання суб'єктного складу корпоративних договорів: вузький і широкий.

Прибічники першого (вузького) підходу вважають, що сторонами корпоративного договору можуть бути виключно учасники / акціонери товариства (усі або декілька) [4, с. 563]. На їхню думку, учасниками є тільки ті суб'єкти, що чітко зазначені в законі, тобто учасники / акціонери. До того ж учені, які дотримуються цієї позиції, зазначають, що основною й обов'язковою ознакою, яка має бути властива суб'єкту для того, щоб мати право укладати такий договір, є саме володіння акціями або частками в господарському товаристві [4, с. 563].

Варто наголосити, що питання суб'єктного складу корпоративного договору слід досліджувати у взаємозв'язку з іншими питаннями, пов'язаними із сутністю цього договору. Навіть більше, тільки всебічний аналіз особливостей цього виду договору дозволить визначити всіх можливих учасників договору. І, як слушно було зазначено в науці, суб'єктний склад сторін договору між акціонерами визначається його метою, предметом, заходами відповідальності за невиконання чи неналежне виконання й іншими умовами, що стосуються прав і законних інтересів конкретних осіб, які саме заради їх охорони й укладають такі договори [5, с. 16].

В обґрунтування вузького підходу до визначення суб'єктного складу деякі вчені наводять також особливість правової природи корпоративного договору. Так, існує думка, що корпоративний договір є цивільно-правовим договором, тому надання широкому колу суб'єктів права укладати такі договори буде суперечити встановленій у законодавстві правовій конструкції саме цивільно-правового договору [4, с. 563]. Що стосується цієї позиції, то варто зауважити, що вона є досить дискусійною, не всі в науці поділяють думку щодо такої правової природи, з огляду на те, що регулювання корпоративних договорів здійснюється нормами не тільки договірної права, а й корпоративного.

Так, наприклад, у науці зазначається, що принципова відмінність корпоративних договорів від цивільно-правових полягає в тому, що в першому разі договір укладається стосовно вже наявних корпоративних прав учасників корпорації. Господарське товариство на момент укладення цього договору вже створено, його учасники вирішили детально врегулювати взаємини: встановити обов'язок голосувати певним чином на загальних зборах учасників товариства, узгоджено здійснювати інші дії з управління товариством тощо [6, с. 227–228].

Аргументом на користь вузького підходу до визначення суб'єктного складу є те, що наділення будь-яких третіх осіб правом укладати корпоративний договір створить можливість для «тіньового корпоративного контролю, коли такі «треті» особи будуть, наприклад, давати акціонерами вказівки щодо голосування тим або іншим чином на загальних зборах» [4, с. 563]. Проте цю проблему можна вирішити належним правовим регулюванням.

Прибічники другого (широкого) підходу обстоюють думку, що коло суб'єктів корпоративного договору не повинно обмежуватися виключно учасниками господарських товариств. До цього варто також додати, що серед можливих суб'єктів корпоративного договору вчені називають засновників господарського товариства, його майбутніх учасників, довірчих управителів цінними паперами та їх номінальних держателів, господарське товариство, щодо здійснення прав участі в якому укладається корпоративний договір, а також інших третіх осіб (кредитори, інвестори й ін.) [4, с. 563].

Для з'ясування питання суб'єктного складу корпоративного договору доцільно проаналізувати законодавство, що регулює відносини у сфері укладення таких видів договорів.

У ч. 1 ст. 26–1 Закону про АТ ідеться про те, що договір між акціонерами – це договір, предметом якого є реалізація акціонерами – власниками простих і привілейованих акцій прав на акції та/або прав за акціями, передбачених законодавством, статутом та іншими внутрішніми документами товариства. Із цього положення випливає, що сторонами договору є саме акціонери. До того ж це можуть бути акціонери-власники як простих, так і привілейованих акцій. Такий же висновок можна зробити і з назви цього договору – договір між акціонерами, як це вказано в самому Законі.

Водночас у ч. 8 ст. 26–1 Закону про АТ ідеться про ще один вид учасників такого договору – *кредиторів акціонерного товариства*. Так, за змістом цієї норми, кредитори

акціонерного товариства можуть укласти договір з акціонерами товариства, за яким акціонери з метою забезпечення охоронюваного законом інтересу таких третіх осіб зобов'язуються реалізувати свої корпоративні права у спосіб, передбачений таким договором, або утримуватися (відмовитися) від їх реалізації, зокрема голосувати у спосіб, передбачений таким договором, на загальних зборах акціонерів товариства, узгоджено вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством, придбавати або відчужувати акції за певною ціною, чи за умови настання визначених у договорі обставин або утримуватися від відчуження акцій до настання визначених у договорі обставин.

Цікавим є формулювання останнього речення ч. 8 ст. 26–1 цього Закону: «До зазначеного договору застосовуються загальні положення про договір між акціонерами, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин сторін». Отже, можна зробити два протилежні висновки: 1) якщо до такого договору із кредиторами застосовуються загальні положення про договір між акціонерами, то це не є «власне корпоративний договір», але допускається поширення положень корпоративного договору на нього; 2) що такий договір є одним із видів корпоративних договорів, де суб'єктом, окрім акціонерів, можуть бути також кредитори товариства.

Варто також зазначити, що самі акціонери та кредитори – це не єдині можливі учасники договору між акціонерами. У цій же статті (ч. 8 ст. 26–1 Закону про АТ) є норма, згідно з якою Законом вимагається від однієї зі сторін договору надати інформацію товариству про його укладення акціонерами публічного акціонерного товариства із кредитором або *іншою третьою особою*. Отже, з'являється ще один різновид учасників договору – третя особа. Хто, окрім кредиторів, може вважатися третьою особою, не зазначено.

Відповідно до положень Закону про ТОВ можна зробити висновок про те, що сторонами корпоративного договору можуть бути виключно учасники товариства (ТОВ або ТДВ). Так, за ч. 1 ст. 7 згаданого Закону договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі – корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним.

Водночас у ч. 5 ст. 7 Закону про ТОВ зазначається, що зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю та є конфіденційним, якщо інше не встановлено законом або договором. Корпоративний договір, стороною якого є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків прямо або опосередковано належить державі або територіальній громаді, оприлюднюється протягом 10 днів із моменту його укладення шляхом розміщення на сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування. Очевидно, тут ідеться саме про учасників товариства, оскільки цією нормою закріплюються вимоги щодо конфіденційності такого договору та винятки із цього правила.

Отже, сторонами корпоративного договору в ТОВ, за тлумаченням норм Закону, можуть бути учасники товариства.

Своєю чергою, у вітчизняному законодавстві щодо корпоративних договорів в АТ відображений широкий підхід, дозволено укладати такі договори не виключно між акціонерами товариства. Отже, маємо два різні підходи до питання сторін у корпоративному договорі в АТ і ТОВ.

Щодо участі як сторони корпоративного договору третіх осіб, то варто погодитися з висловленою вище думкою, що їх участь у такому договорі може спричинити певні ризики для товариства [4, с. 563]. Тому доцільно в законодавстві попередити виникнення негативного ефекту в результаті укладення такого договору. Оскільки на нього будуть поширюватися всі норми про корпоративні договори, доцільно також встановити певні особливості саме в разі участі в договорі третіх осіб. Має сенс передбачення обов'язкового повідомлення товариства про зміст такого договору, як виняток із правила про конфіденційність. Також було б доцільно законодавчо визначити відповідальність сторін у разі неповідомлення товариства про укладення такого договору.

Нагепер у Верховній Раді України зареєстровано проєкт закону України про акціонерні товариства № 2493 від 25 листопада 2019 р. (далі – проєкт) [7]. Цим проєктом пропонується викласти Закон про АТ у новій редакції. Стосовно корпоративних договорів у досліджуваному питанні Закон теж зазнає змін.

Так, насамперед варто позитивно відзначити, що планується термінологічно узгодити назви корпоративних договорів у ТОВ і АТ. За проєктом пропонується вживати термін «корпоративний договір», а не «договір між акціонерами» (ст. 29 проєкту).

За нормою ч. 1 ст. 29 проєкту корпоративний договір визначається як договір, за яким акціонери товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. Такий договір є безвідплатним і вчиняється у письмовій формі. Стороною корпоративного договору також може бути саме товариство та треті особи.

Отже, у разі ухвалення Закону про АТ у редакції проєкту суб'єктний склад корпоративного договору зазнає суттєвих змін. Так, у чинній редакції Закон про АТ столами (окрім акціонерів) можуть виступати кредитори й інші треті особи. У науці, як було зазначено вище, ставиться під сумнів, що це є корпоративний договір у класичному розумінні. Адже в самому Законі вказується, що до «такого договору лише застосовуються положення про договір між акціонерами». Яких суб'єктів має на увазі законодавець під терміном «треті особи», окрім кредиторів, теж не уточнюється, чим фактично порушується принцип правової визначеності як елемент верховенства права.

Новелою проєкту є віднесення до сторін корпоративного договору *акціонерного товариства*. Варто зазначити, що ідея віднесення господарського товариства до можливих суб'єктів корпоративного договору не є новою. Наприклад, у Великій Британії стороною договору між акціонерами поряд із засновниками й акціонерами може виступати також і сама компанія, проте з дотриманням певних умов, зокрема, заборонено обмежувати повноваження компанії, що встановлені законодавством. Так, якщо метою договору між акціонерами є обмеження законних прав компанії, як-от можливість зміни статуту, компанія не може виступати стороною такого договору [8, с. 16–17].

У зв'язку із цим склалася практика, що компанія рідко виступає стороною в таких договорах, щоб уникнути суперечностей із законодавчими нормами Великої Британії, за якими будь-які умови договору, що змінюють правове становище компанії, є недійсними [9].

У літературі теж неодноразово порушувалося питання участі акціонерного товариства як сторони такого договору. І.С. Шиткіна, наприклад, зазначає, що було б доцільно відносити до учасників угоди також і акціонерне товариство, зокрема, «у разі прийняття товариством обов'язків з розпорядження належними йому акціями в межах правомочностей, встановлених законом про акціонерні товариства» [10]. Схожу думку висловив С.О. Осипенко й обґрунтував можливість укладення договору між товариством і його акціонерами через те, що закон не передбачав імперативної заборони на це [12, с. 74]. Проте це питання так і залишилося дискусійним.

Важливо відзначити, що товариство як самостійний суб'єкт такого договору є специфічним суб'єктом, тому доцільно передбачити особливості укладення з ним корпоративного договору, чого, на жаль, у проєкті не зроблено. Це насамперед стосується таких питань: хто від імені товариства укладатиме договір; чи обов'язковим є укладення такого договору з усіма акціонерами; чи будуть існувати обмеження щодо предмета корпоративного договору з товариством; як визначатиметься питання відповідальності за невиконання чи неналежне виконання такого договору.

У зв'язку із цим у науці постає питання, який суб'єкт буде виражати волю товариства. Найчастіше висловлюється пропозиція, що це можуть бути органи товариства. Проте це питання також залишається дискусійним. Так, М.А. Гребенюк зазначає, що коли органи управління будуть суб'єктами, які виражають волю товариства, тоді виникне ще більше корпоративних конфліктів, для вирішення яких більшою мірою і укладається корпоративний договір [4, с. 566].

Доцільно також зауважити, що навіть у тих правопорядках, де за законом поряд з акціонерами допускається також участь компаній у договорах між акціонерами, випадки появи останніх як сторони такого договору поодинокі [8, с. 67].

Д.І. Степанов підтримує позицію необхідності господарського товариства виступати стороною корпоративного договору. Наприклад, для того, щоб органи, похідні від загальних зборів акціонерів (учасників) через товариство, яке бере участь у такому договорі, були зобов'язані виконувати ухвалені акціонерами (учасниками) рішення [11]. Водночас він наголошує на тому, що товариство може виступати стороною тільки тоді, коли всі акціонери товариства є учасниками такого договору. Також він пропонує товариство називати не стороною договору, а особою, «повідомленою» про факт укладення учасниками договору і про зміст договору [12, с. 74].

В юридичній літературі до учасників корпоративного договору пропонується також відносити майбутніх акціонерів. Серед прихильників такої думки О.М. Вінник. Так, у своїх дослідженнях вона зазначає, що доцільно відносити до сторін акціонерної угоди засновників, акціонерів та/або ймовірних акціонерів (осіб, що підписалися на акції додаткового випуску (додаткові акції), виявили бажання придбати в товариства викуплені ним акції власних емісій) [13, с. 25]. Прихильники включення до суб'єктного складу майбутніх акціонерів керуються тим, що відсутні перешкоди для укладення договору вказаними особами. До того ж, як відзначають науковці, укладення такого роду договорів дасть можливість вирішити проблему здійснення прав акціонера в період між укладенням договору про відчуження акцій і переходом прав на них, коли між цими подіями є значний проміжок часу [4, с. 565].

Прихильники протилежної позиції вважають досить спірною думкою віднесення майбутніх акціонерів до числа можливих суб'єктів корпоративного договору (договору між акціонерами). Так, К.О. Осипенко аргументує це насамперед тим, що законодавство оперує поняттям «акціонери товариства» (особи, наділені правами, що посвідчуються акціями), що, на його думку, дає можливість тлумачити як вказівку на учасників/акціонерів товариства, які наділені корпоративними правами саме на момент укладення договору. Під категорією «майбутніх акціонерів» мається на увазі, що ці суб'єкти стануть учасниками/акціонерами внаслідок набуття акцій (часток) у статутному капіталі такого товариства. Тому, оскільки такі суб'єкти не наділені корпоративними правами саме на момент укладення договору, і вбачає, що не можна їх уважати стороною договору [12, с. 89–90]. Цей висновок можна визнати слушним. Однак за законом дозволено укладати також договори між акціонерами і із кредиторами й іншими третіми особами. Якщо буквально тлумачити норму Закону про АТ, то це не є договір між акціонерами у класичному розумінні, а лише можливість застосування його положень до такого договору. Отже, назва договору є не зовсім коректною, оскільки це вже не є договір між акціонерами. З аналізу норм Закону про АТ можна припустити, що хоча би однією зі сторін має бути акціонер/акціонери. Хоча Закон про АТ не містить уточнення, хто такі треті особи, можна допустити, що ними можуть бути і майбутні акціонери.

У контексті наведеного варто зазначити, що в науці також висловлювалася і досить компромісна пропозиція, за змістом якої допускається можливість майбутнім акціонерам укласти попередній договір про здійснення прав учасників господарських товариств, водночас строк укладення основного договору буде визначатися моментом набуття акцій (часток) у статутному капіталі господарського товариства [12, с. 89–90].

Слушною є позиція науковців щодо неможливості виходу за межі законодавчого імперативного регулювання та положень, встановлених статутом товариства [10]. Така позиція відображена в законодавстві більшості країн (з окремими винятками). До того ж натеper можна стверджувати, що за українським законодавством неможливий відступ від імперативних положень закону в частині регулювання корпоративних договорів, зокрема щодо сторін такого договору. Проте можливі майбутні зміни до закону нададуть право ще ширшому колу суб'єктів укладати корпоративні договори, що, на нашу думку є прогресивним кроком.

Дуже влучно було відзначено В.Г. Бородкіним, що «проблеми, які виникають у процесі застосування корпоративного договору, характерні для будь-якої новели,

упровадженій в економіко-правову дійсність без глибокої підготовки й опрацювання. З аналогічними складнощами стикнувся інститут договору між акціонерами у праві США в перші десятиліття після початку застосування його норм в американських корпораціях в кінці XIX – на початку XX ст. Минули роки, перш ніж позиція судів змінилася з гостро негативної на визнання за договорами між акціонерами важливої ролі у врегулюванні корпоративних відносин на основі загальних принципів контрактного права» [14, с. 67; 15].

Висновки. Отже, в українському законодавстві відображений широкий підхід до суб'єктного складу корпоративних договорів в АТ. Щодо ТОВ і ТДВ, то натеper можливе укладення такого договору виключно учасниками товариства. Так, в АТ сторонами корпоративного договору можуть бути самі акціонери, кредитори й інші треті особи. За новим проектом пропонується до сторін договору відносити також акціонерне товариство. Загалом, це є позитивною тенденцією та дасть можливість широко використовувати конструкцію корпоративного договору в найрізноманітніших питаннях управління товариством.

Окрім зазначених суб'єктів, також пропонуємо до сторін корпоративного договору відносити майбутніх акціонерів товариства. Але потрібно мати на увазі, що всі перелічені суб'єкти мають різні правовий статус і набір правомочностей, а тому не будь-які умови в такому разі можуть бути предметом корпоративного договору. Так, доцільно на законодавчому рівні визначити, які права й обов'язки за таким договором матимуть акціонерне товариство і треті особи як сторони договору. Оскільки змістом договору є зобов'язання акціонерів реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації.

Доцільно також у законі визначити, хто від імені товариства укладатиме договір; з яких питань можна укласти договір, якщо стороною буде товариство; чи обов'язковою умовою є укладення такого договору з усіма акціонерами; визначити особливості відповідальності та конфіденційності.

Тому, підсумовуючи наведене вище, варто зауважити, що корпоративні договори є новелою у вітчизняному законодавстві, потрібен час, щоб напрацювати відповідну практику їх застосування. Проте ми, на жаль, не використовуємо багаторічного досвіду закордонних країн, щоб не витратити часу на врегулювання недосконалостей законодавства, вносячи з десяток змін у кожну норму закону. З таким масивом законодавства, наукової літератури та практики застосування корпоративних договорів за кордоном законодавець має змогу попередити виникнення питань і проблем застосування корпоративних договорів на практиці. До того ж, запозичуючи норми закордонного законодавства, потрібно не просто дублювати/перекладати норми, а підлаштовувати їх під вимоги й особливості вітчизняного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Impey David, Montague Nick. Running a limited company 7th ed. Book. English. Published Bristol : Jordans, 2011. 322 p.
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.
3. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50–51. Ст. 384.
4. Гребенюк М.А. К вопросу о субъектном составе корпоративного договора. *Известия Байкальского государственного университета*. 2017. Т. 27. № 4. С. 562–567.
5. Гурьев В.Н. Акционерные соглашения как группа корпоративных договоров : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2012. 26 с.
6. Лаптев В.А. Корпоративное право: правовая организация корпоративных систем : монография. Москва : МГЮА, 2019. 384 с.
7. Про акціонерні товариства : проект закону України від 25 листопада 2019 р. № 2493. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468.
8. Масляев А.И. Акционерное соглашение в международном частном праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2010. 163 с.

9. Рублев В.В. Понятие и правовая характеристика акционерного соглашения как гражданско-правового договора, регулируемого гражданским законодательством Российской Федерации. *Адвокат*. 2010. № 10. URL: <http://base.garant.ru/55061713/>.
10. Шиткина И.С. Соглашение акционеров (договоры об осуществлении прав участников) как источник регламентации корпоративных отношений. *Хозяйство и право*. 2011. № 2. URL: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=СЛ;n=56420>.
11. Мельникова Т.В. К вопросу о необходимости участия корпорации в корпоративном договоре. URL: <http://отрасли-права.рф/article/26544>.
12. Осипенко К.О. Договор об осуществлении прав участников хозяйственных обществ в российском и английском праве : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 Москва, 2015. 190 с.
13. Вінник О.М. Акціонерні угоди. *Юридична Україна*. 2010. № 5. С. 20–27.
14. Беспалов Ю.Ф. К вопросу о понятии, субъектном составе и особенностях корпоративного договора. *Вестник Московского университета Министерства внутренних дел России*. Юридические науки. 2015. № 2. С. 66–70.
15. Бородкин В.Г. Корпоративный договор в период реформирования Гражданского кодекса РФ. *Закон*. 2014. № 3. С. 160–174.

САМСОНОВА Я. О.,

кандидат юридических наук, доцент,
асистент кафедры земельного
та аграрного права
(*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*)

ФЕДЮК В. В.,

студент I курсу магістратури
(*Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*)

УДК 349.42

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-2.3>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ХОЛДИНГІВ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СТАНУ

Стаття спрямована на висвітлення історичних етапів становлення та розвитку правового регулювання організації та діяльності аграрних холдингів як нових інтегрованих суб'єктів виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Проаналізовано в історичному контексті перші кроки щодо законодавчої регламентації окремих аспектів холдингових відносин на теренах колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік як підвалин для початкового етапу становлення правового регулювання відносин за участю аграрних холдингів в Україні. Виокремлено три етапи розвитку правового забезпечення діяльності аграрних холдингів на основі аналізу нормативно-правових актів, ухвалених за часів

